

- Nauchnopedagogicheskoe obozrenie. [Scientific and pedagogical review], 4, pp.12-19. [in Russian].*
8. Burkova E. V. (2015). Problemy formirovaniya motivatsii doshkolnikov. [Problems of preschoolers' motivation forming]. *Kultura i obrazovanie: ot teorii k praktike. [Culture and education: from theory to practice], 1, pp.162-166. [in Russian].*
 9. Busel V. T. (Ed.). (2005). *Velykiy tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. [Big Interpretive Dictionary of Modern Ukrainian Language]. Kyiv: Perun. [in Ukrainian].*
 10. Korzhova A. V. (2015). Povyishenie motivatsii doshkolnikov pri izuchenii inostrannogo yazyika. [Increasing the motivation of preschoolers in learning a foreign language]. *Vestnik nauchnykh konferentsiy. [Bulletin of scientific conferences], 1-5, pp. 63-64. [in Russian].*
 11. Nehnevitska Ye. I. (2003). *Navchannia anhliskoi movy ditei 6 rokov: metodychni rekomendatsii. [Teaching English to children of 6 years old: methodical recommendations]. Kharkiv: Osnova. [in Ukrainian].*

(англійською переклала Т. Марєєва – канд. пед. наук, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології, викладач іноземної мови факультету дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка)

УДК 372.14

ОМЕЛЯНЕНКО Алла

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, Бердянський державний педагогічний університет
вул.Шмідта, б.4, м. Бердянськ, Запорізька обл., Україна, 71100
E-mail: alla.omelyanenko2017@gmail.com

СИСТЕМА ВПРАВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВМІННЯ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДЬ-РОЗДУМИ

Анотація. У науково-методичній статті розкрито актуальність проблеми формування мовної особистості в дошкільному дитинстві. Проаналізовано класифікації вправ з розвитку зв'язного мовлення, що враховують психологічні, лінгвістичні, лінгводидактичні засади. На запропонованих автором послідовних етапах формування умінь дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум вправи (аналітичні, конструктивні, творчі) доповнюють одна одну, підсилюють, являючи собою систему завдань. Сформульована мета статті – висвітлити специфіку застосування правильно побудованої системи вправ та її взаємозв'язок з методами, прийомами навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум.

На основі аналізу психолого-педагогічної, лінгвістичної та лінгводидактичної літератури автором з'ясовано, що досягнення сучасної шкільної лінгводидактики, в якій активно розвивається підхід до навчання зв'язного мовлення з позицій категоріальних ознак тексту, теорії комунікативної діяльності та функціонально-сміслових типів мовлення (опис, розповідь,

роздум) передбачено врахувати для забезпечення наступності між дошкільною та шкільною ланками освіти у навчанні складання розповідей-роздумів. Учені-лінгводидакти дошкільної освіти та

початкової школи наголошують, що вправи є невід'ємною складовою частиною навчання мови, та зазначають, що можна отримати належний результат з розвитку зв'язного мовлення, якщо використовувати систему вправ, як необхідну умову для продукування розповіді-роздуму.

Автором розроблено методичку навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми, яка передбачала три взаємопов'язаних етапи. У статті висвітлена система вправ діяльнісного етапу навчання. Система мовленнєвих ситуацій, вправ, дидактичних ігор та творчих завдань передбачала поступовий перехід від використання репродуктивних методів (складання розповіді-роздуму за зразком, переказ розповіді-роздуму) до продуктивних (складання розповіді-роздуму за планом, за опорними словами, за уявною ситуацією, за поданою тезою). У статті автор доходить висновку, що розроблена спеціальна система вправ сприяє розвитку мовленнєвої компетенції за умови її систематичного застосування на заняттях з розвитку рідного мовлення в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: система вправ, класифікація вправ, діти старшого дошкільного віку, розповідь-роздум, етапи навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Значні перетворення в культурно-освітній сфері життя, суспільній свідомості зумовлюють потребу виховувати всебічно розвинену, духовно багату, самодостатню особистість з високим рівнем комунікативної компетентності. Зі зміною освітніх пріоритетів, активно впроваджується в життя рідна мова, що вимагає не тільки формування мовленнєвих умінь та навичок, а й визначає стратегічне завдання виховання мовної особистості, яка здатна насамперед грамотно, аргументовано та переконливо доводити власну думку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасне осмислення проблем мовної освіти, новий погляд на мову як суспільне явище зумовлює підвищення теоретико-методичного рівня навчання рідної мови та розвитку мовлення дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти. Необхідність навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум обумовлена, як зазначають А.Богущ, Н.Гавриш, значенням цього виду зв'язного мовлення в розвитку розсудливості як однієї із базових якостей особистості дошкільника, що вміє вибудовувати власну аргументацію [1, с. 31]. На різних етапах розвитку лінгводидактичної науки проблема навчання міркування перебувала здебільшого в центрі уваги лінгводидактів початкової та середньої ланок освіти (А. Галетова, І.Головка, А.Зимульдинова, Л. Міненко, Р. Нікольська, М. Стельмахович), але тільки в останні роки проведено дослідження, які засвідчили можливість навчання старших дошкільників висловлювань-міркувань (Н. Семенова, Н.Харченко), доведення (Л. Войтко). Ми маємо підстави констатувати недостатню розробку щодо змісту, методів та прийомів навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми. Значну роль у реалізації методів і прийомів навчання дітей старшого дошкільного віку відіграють дидактичні засоби, до яких відносимо систему вправ.

Формулювання цілей статті. Мета статті – висвітлити специфіку застосування правильно побудованої системи вправ та її взаємозв'язок з методами, прийомами навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З'ясуємо насамперед зміст поняття “вправа”. Звернемося до словникових джерел. За “Словником української мови” – це “1) розвиток певних якостей, навичок постійною, систематичною роботою; 2) спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань”; за “Українським педагогічним словником” – “повторне виконання дії з метою її засвоєння”. У “Словнику-довіднику з української лінгводидактики” за редакцією М. Пентилюк читаємо: “Вправи – це послідовні дії та операції, що виконуються багаторазово для набуття необхідних практичних умінь та навичок” [2, с. 18].

Вправи є невід'ємною складовою частиною навчання мови. Належний результат з розвитку зв'язного мовлення можна отримати, якщо використовувати систему вправ, як необхідну умову для продукування монологічного висловлювання. На думку М.Львова, систему вправ характеризує єдина провідна ідея, що охоплює всі основні типи вправ, всі вміння, що формуються, а також послідовністю, наступністю та перспективністю, поступовим підвищенням самостійності учнів. Н. Гез, яка під системою вправ розуміє організацію взаємопов'язаних дій (від рецептивних, елементарних за операційним складом до досить складних за своїм характером, продуктивних) розташованих у порядку зростання мовних й операційних труднощів з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь і навичок.

Проблемі добору та класифікації вправ і відповідних методичних прийомів, спрямованих на формування комунікативно-мовленнєвих умінь, присвятили свої праці О. Глазова, С. Караман, В. Мельничайко, М.Пентилюк, М. Стельмахович. Так, В. Мельничайко вправи з розвитку зв'язного мовлення пропонує поділити на дві групи: вправи на спостереження та аналіз готових зразків літературного мовлення; вправи, що потребують творчого підходу до мовного матеріалу. М. Пентилюк, аналізуючи комунікативну основу навчання мовлення, акцентує увагу на розмежуванні таких понять, як навчально-мовленнєві і комунікативні завдання, а також виокремлює з-поміж специфічних прийомів лінгвістичне й стилістичне експериментування, моделювання й конструювання [3, с. 15]. С.Караман у контексті комунікативних умінь виділяє низку вправ і завдань роботи над текстом. Т.Донченко, В.Мельничайко виділяють мовленнєві вправи, виконання яких залежить від мовленнєвої ситуації. О. Біляєв пропонує такі види вправ: спостереження й аналіз мовних одиниць у зв'язному тексті, аналіз текстів різних типів і стилів мовлення, стилістичне експериментування (синонімічні заміни в тексті), конструювання різних мовних одиниць (за моделями, схемами), конструювання зв'язних висловлювань (творчі роботи), редагування чужого і власного висловлювання (робота з чернеткою). Науковці О. Горошкіна, В. Капінос, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк, за основу беруть такі показники класифікації вправ: характер діяльності учнів (репродуктивні: зв'язані з відтворенням набутих знань; продуктивні: з елементами творчого процесу), навчальна мета (розпізнавальні: вчать виявляти мовні явища за їх характерними ознаками; конструктивні: допомагають будувати різноманітні за структурою мовні одиниці; творчі: формують вміння

самостійного висловлювання задуму), текст (без зміни мовного матеріалу; за зміною мовного матеріалу), зміст формування навичок мовлення (мовні; мовленнєві; комунікативні).

Дослідники О.Бестужева та А. Ломізов, ґрунтуючись на особливостях сприйняття і пам'яті, виділяють вправи на запам'ятовування, впізнавання, відтворення. В.Паламарчук перевагу надає аналізу і синтезу, індукції та дедукції, пов'язуючи ці мислительні операції з необхідністю використання слухових і наочних засобів. У запропонованій В.Онищуком, М.Дорошенко класифікації виділяються п'ять типів вправ: підготовчі, пробні, тренувальні, творчі, контрольні. Як бачимо, такі вправи добираються з опорою на психологічні принципи.

Функціональний принцип у підході до побудови системи вправ знаходимо в класифікації Є. Пассова (мовні, вправи-переклади, трансформаційні, підстановчі, мовленнєві, питально-відповідні, умовно-мовленнєві, імітаційні, власне репродуктивні). Слушність поділу вправ за способом формування умінь і навичок на імітаційні, оперативні та комунікативні довів у своїй праці М.Успенський.

Отже, визначені класифікації, що враховують психологічні, лінгвістичні, лінгводидактичні засади, мають стати основою для побудови спеціальної системи вправ з формування вміння дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми. Проводячи роботу з розвитку мовлення, вихователь закладу дошкільної освіти повинен врахувати те, як вплине та чи інша вправа на вдосконалення зв'язного мовлення дітей.

Проблему навчання молодших школярів складання різних типів тексту, зокрема роздуму, висвітлено в низці досліджень (Л. Варзацька, М.Вашуленко, Н. Головань, І. Головка, А. Зимульдинова, Л. Міненко, Р.Нікольська).

У дослідженні А. Зимульдинової вивчено дидактичні умови розвитку зв'язного мовлення шестирічних учнів. До програми навчання введено знання про тематичну єдність тексту, основну думку, межі та місце речень у зв'язному висловлюванні. При ознайомленні дітей з різними типами тексту автор пропонує використовувати такі види роботи: аналіз початкових частин та виділення слів, що притаманні кожному виду тексту, вибір заголовку відповідно до типу тексту. Система вправ міжпредметного характеру побудована дослідницею на основі структури навчальної діяльності та взаємопов'язаної реалізації змістового, мотиваційного та операційного компонентів навчання.

Навчання молодших школярів складати твори-міркування шляхом формування низки специфічних умінь і навичок за допомогою вправ розвивального характеру запропоновано І.Головко. Методика передбачає комунікативно-діяльнісний підхід до формування початкових умінь і навичок молодших школярів складати твори-міркування. Уміння, загальні та специфічні, поділяються автором на дві групи в залежності від періоду формування кожного та його особливостей. Уміння, пов'язані з готовим текстом-міркуванням, відносяться до пропедевтичних, а вміння, необхідні для складання власного висловлювання – до основних. Створена з урахуванням тісного взаємозв'язку мислення і мовлення класифікація тренувальних вправ, у якій відображено етапи формування розумової активності: кумуляція, діагностика, мотивація та усвідомлення способу мисленнєвої діяльності.

У дослідженні Л. Міненко доведено принципову доцільність і можливість практичного ознайомлення учнів початкової школи з елементами теорії лінгвістики тексту і формування на цій основі текстологічних умінь. З метою успішного опанування вміння будувати опис, розповідь, міркування автор

пропонує використовувати систему вправ, які поділяються на аналітичні, конструктивні та творчі.

Досягнення сучасної шкільної лінгводидактики, в якій активно розвивається підхід до навчання зв'язного мовлення з позицій категоріальних ознак тексту, теорії комунікативної діяльності та функціонально-сміслових типів мовлення (опис, розповідь, роздум) передбачено нами врахувати для забезпечення наступності між дошкільною та шкільною ланками освіти у навчанні складання розповідей-роздумів.

К.Ушинський розробив систему логічних вправ з розвитку зв'язного мовлення дитини, у зв'язку з цим підкреслював, що «дар слова» спирається на логічну здібність людської душі, на здібність її відволікатися від конкретних уявлень, переводити ці уявлення в загальні, а потім поєднувати їх в одне загальне судження. З метою розвитку «дару слова» К. Ушинським висунуто низку вимог до проведення логічних вправ. А саме: вправи повинні бути самостійними, щоб дитина сама обирала тему твору; систематичними, щоб вони перебували у зв'язку з попередніми, спиратися на них та робити крок вперед; логічними, щоб знаходити головну думку та розуміти саму систему їх викладу; вправи проводити з використанням наочності, насамперед предметів найближчого оточення.

К. Ушинським запропоновані «вправи для пошуку явищ, їх причин та наслідків», які він уважав дуже цінними. При цьому дітям пояснюються поняття «явище», «причина», «наслідок», їх взаємозв'язок та пропонуються такі завдання:

- вправи на обґрунтування причини явища, наприклад, педагог запитує: «Як ти думаєш, яка причина того, що взимку вода замерзає? Яка причина того, що крила вітряка крутяться?» від дитини вимагалось розгорнуто відповідати на ці запитання або назвати декілька явищ та пояснити їх причини;

- вправи на виведення наслідку того чи іншого явища, наприклад: дітям пропонувалось назвати декілька причин, від яких безперечно відбудеться той чи інший наслідок [4, с. 24].

Нами була розроблена експериментальна методика навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми з трьох етапів: підготовчий, ознайомлювальний, діяльнісний [5, с. 37]. Як приклад наведемо систему вправ діяльнісного етапу. На цьому етапі була розроблена система мовленнєвих ситуацій, вправ, дидактичних ігор та творчих завдань, що сприяло формуванню у дітей старшого дошкільного віку вміння складати розповідь-роздум. Серед них такі види вправ: аналітичні (придумати заголовок до розповіді-роздуму, порівняти дві розповіді-роздуму, серед варіантів прикладів вибрати найпереконливіший, замінити доведення, що не узгоджується з тезою), конструктивні (скласти розповідь-роздум за планом, скласти розповідь-роздум за сюжетною картинкою, скласти розповідь-роздум за змістом прочитаного твору, небилиці, загадки, мовленнєво-логічної задачі, ситуація «писемного мовлення» - написання листа-роздуму, розповідь-роздум за поданою тезою), творчі (розповідь-роздум за ігровою уявною ситуацією).

Система мовленнєвих ситуацій, вправ, дидактичних ігор та творчих завдань передбачала поступовий перехід від використання репродуктивних методів (складання розповіді-роздуму за зразком, переказ розповіді-роздуму) до продуктивних (складання розповіді-роздуму за планом, за опорними словами, за уявною ситуацією, за поданою тезою).

На наступних заняттях провідним прийомом навчання складати розповідь-роздум було використання конструктивних вправ, завдяки яким у старших дошкільників вихідні знання про розповідь-роздум закріплювалися, узагальнювалися в органічних взаємозв'язках. Також у конструктивних вправах типу: до поданих тези та висновку дібрати доведення, до поданої тези дібрати доведення і висновок, за поданими тезою та доведенням дійти висновку, закріплювали знання дошкільників про структуру побудови розповіді-роздуму та про засоби її наповнення. Наголошуємо, що такий поділ вправ на аналітичні, конструктивні, творчі має умовний характер. На нашу думку, на послідовних етапах формування умінь дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум вони доповнюють одна одну, підсилюють, являючи собою систему завдань.

На занятті з розвитку мовлення відбувалось уточнення уявлень дітей про аргументацію, закріплювалося вміння добирати суттєві ознаки предмета, які в доведенні виступають істотними аргументами, бо від наповнюваності доведення залежить переконливість розповіді-роздуму в цілому. На початку заняття Сова Мудруса повідомляє, що у справжньому лісі вже почали розцвітати ранні весняні квіти. Але вона запрошує дітей на чарівну галявину, на якій квіти будуть зацвітати тільки після того, як діти переконливо доведуть Сові Мудрусі, що вони правильно впізнали квітку за описом. Після кожного правильного доведення на дошку виставлялися предметні картинки із зображенням проліска, підсніжника, сон-трави, барвінку, мати-й-мачухи.

Надалі діти надавали допомогу Чомучкові і Томучкові, які не могли дійти згоди щодо запитання: бояться ранні весняні квіти морозу, чи ні?

До запропонованих вихователем тези: «Я думаю, що не боїться рання весняна квітка морозу» та висновку: «Отож, ніякі незгоди їй не страшні» діти повинні були дібрати аргументи. Складаючи розповідь-роздум, діти користувалися моделлю-будиночком, в якій докази позначаються віконечками. У складених розповідях-роздумах діти наводили від одного до трьох аргументів, які обґрунтовували правильність запропонованих тези та висновку. Наприклад, Ксенія Л.: Я думаю, що сон-трава не боїться морозу. По-перше, вона наче одягла на себе теплу, пухнасту шубку. По-друге, запасла собі їжу в цибулині. По-третє, стебло у неї міцне і коротке. Отже, ніякі незгоди їй не страшні.

Щоб остаточно переконати хлопчиків із країни Запитань у тому, що ранні весняні квіти не тільки сильні та сміливі, а ще й красиві, діти читали вивчені напам'ять вірші Н.Забіли «Барвінок», «Проліски», К. Перелісної «Пролісок».

На наступному занятті було зінтегровано два види діяльності (навчально-мовленнева та образотворча) за спільною темою «Чому весна трудівниця?»

Заняття почалося з ігрової ситуації. Чомучко запрошував дітей на відкриття художнього музею до країни Запитань. Сова Мудруса за допомогою чарівної пир'їни перетворювала дітей на справжніх художників, які повинні намалювати картину з теми «Чому весна трудівниця?», а потім на справжніх екскурсиводів, які проводили екскурсію у виставковому залі художнього музею. Дітям було запропоновано широкий вибір різних технік виконання роботи: олівці, фарби, пензлі, вологі нитки, свічки, шматочки поролону, дрібна аплікація. Після закінчення роботи, діти виступали в ролі екскурсивода. Наведемо приклад, Рита Щ.: Весна багато працює. Ось у мене на малюнку вона розбудила сон-траву, але це було ще на початку весни, ще на деревах тільки

починають з'являтися листочки, але сонечко я намалювала вже усміхнене. Отже, удвох їм веселіше працювати.

Для закріплення вміння виділяти причинно-наслідкові зв'язки пропонували дітям після кожної розповіді-роздуму задавати екскурсоводу запитання зі словом «чому?».

На занятті з розвитку мовлення закріплювали вміння формулювати висновок, використовуючи лексику, характерну для означеного типу висловлювання (*отже, отож, значить, таким чином*).

Заняття почалося з ігрової ситуації: Сова Мудруся повідомила дітям, що звірята - учні лісової школи просять дітей допомогти знайти аркуші із зошита, які розлетілися від вітру. Далі вихователь зачитувала розповідь-роздум, написану на окремих аркушах, а третю частину (висновок) діти мали скласти самостійно, бо третій аркуш занесло вітром. Проаналізувавши запропоновані тези та аргументи, діти самостійно складали висновок. Наприклад: 1. перша сторінка: Зяблика треба охороняти; друга сторінка: По-перше, тому що він живиться шкідливими комахами; По-друге, він дуже добре співає вранці, сидячи на гілці проти сонця; третя сторінка: Значить... 2. перша сторінка: Бджола - маленька комаха, але велика трудівниця; друга сторінка: По-перше, тому що вона невпинно збирає нектар з якого буде солодкий мед. По-друге, переносить пилок з однієї квітки на іншу, і тоді виростають хороші плоди; третя сторінка: Таким чином...

Комплекс творчих завдань, вправ, дидактичних ігор, який було введено до змісту діяльнісного етапу, має забезпечити перенесення сформованих навичок на складання творчої розповіді-роздуму. Враховуючи складність творчої розповіді-роздуму, бо вона вимагає достатнього рівня розвитку дитячої уяви на основі складної аналітично-синтетичної діяльності, спочатку відбувалося навчання складати творчу розповідь-роздум з опорою на наочну основу, а потім на словесній основі: скласти розповідь-роздум про те, що виходить за межі зображеного на картині; за ігровою ситуацією; за поданою тезою; за змістом художнього твору (казка, оповідання, небилиця); за уявною ситуацією.

Зміст останніх двох занять був спрямований на розвиток дитячої уяви, критичності мислення шляхом створення дітьми нових комбінацій, образів предметів, що спирається на засвоєні раніше знання, порівняння, зіставлення різних фактів, виділення істотних ознак предметів, явищ і творчої зміни їх у розповіді-роздумі.

Навчання старших дошкільників складати творчу розповідь-роздум спиралося на інформаційно-чуттєвий досвід, спостережливість, певний рівень знань про реальні факти, які дитина творчо переносила в уявні ситуації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, вправи розглядаємо як один із провідних методів у формуванні умінь дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми, що уможливорює розвиток мовленнєвої компетенції у розробленні спеціальної системи вправ і систематичного застосування її на заняттях з розвитку рідного мовлення в закладі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богуш А. М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2011. 704 с.

2. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.
3. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник / ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2009. 118 с.
4. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2004. 376 с.
5. Омеляненко А.В. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 196 с.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2019.

ОМЕЛЯНЕНКО Алла

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільного образования,
Бердянский государственный педагогический университет
ул.Шмидта, д.4, г. Бердянск, Запорожская обл., Украина, 71100
E-mail: alla.omelyanenko2017@gmail.com

СИСТЕМА УПРАЖНЕНИЙ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА УМЕНИЯ СОСТАВЛЯТЬ РАССКАЗЫ-РАЗМЫШЛЕНИЯ

Резюме. В научно-методической статье раскрыта актуальность проблемы формирования языковой личности в дошкольном детстве. Проанализированы классификации упражнений по развитию связной речи, которые учитывают психологические, лингвистические, лингводидактические основы. На предложенных автором последовательных этапах формирования умений детей старшего дошкольного возраста составляют рассказ-размышление упражнения (аналитические, конструктивные, творческие) усиливают, дополняют друг друга, представляя собой систему заданий. Сформулирована цель статьи – раскрыть специфику применения правильно построенной системы упражнений и ее взаимосвязь с методами, приемами обучения детей старшего дошкольного возраста составлению рассказа-размышления.

На основе анализа психолого-педагогической, лингвистической и лингводидактической литературы автором установлено, что достижения современной школьной лингводидактики, в которой активно развивается подход к обучению связной речи на позиции категориальных признаков текста, теории коммуникативной деятельности и функционально-смысловых типов речи (описание, рассказ, рассуждение) предусмотрено учитывать в обеспечении преемственности между дошкольным и школьным звеньями образования в обучении составлению рассказов-размышлений. Ученые-лингводидакты дошкольного образования и начальной школы определяют, что упражнения являются неотъемлемой составной частью обучения языку, и отмечают, что можно получить надлежащий результат по развитию связной речи, если использовать систему упражнений, как необходимое условие для составления рассказа-размышления.

Автором разработана методика обучения детей старшего дошкольного возраста составлению рассказа-размышления, которая предусматривает три взаимосвязанных этапа. В статье освещена система упражнений деятельностного этапа обучения. Система речевых ситуаций, упражнений, дидактических игр и творческих заданий предусматривала постепенный переход от использования репродуктивных методов (составление рассказа-размышления по образцу, пересказ рассказа-размышления) к продуктивным (составление рассказа-

размышления по плану, по опорным словам, по воображаемой ситуации, по предложенному тезису). В статье автор приходит к выводу, что разработанная специальная система упражнений способствует развитию речевой компетенции при условии ее систематического применения на занятиях по развитию родной речи в заведении дошкольного образования.

Ключевые слова: система упражнений, классификация упражнений, дети старшего дошкольного возраста, рассказ-размышление, этапы обучения.

OMELIANENKO Alla

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Berdyansk State Pedagogical University, Berdiansk, Ukraine,

4 Schmidta St., Berdiansk, Zaporizhzhia oblast, 71110

E-mail: alla.omelyanenko2017@gmail.com

THE SYSTEM OF EXERCISES AS A MEANS OF FORMATION OF THE ABILITY TO COMPOSE REFLECTIVE NARRATIONS IN SENIOR PRESCHOOL-AGE CHILDREN

Summary. The scientifically methodical article reveals the relevance of the problem of language personality formation in preschool childhood. Classifications of connected speech development exercises that take into account psychological, linguistic and linguodidactic principles were analysed. At the proposed by the author consecutive stages of formation of senior preschool-age children's abilities to compose reflective narrations: analytical, constructive and creative exercises complement and reinforce each other, being a system of tasks.

Keywords: system of exercises, classification of exercises, senior preschool-age children, reflective narration, stages of learning.

Abstract. Introduction. Fundamental transformation in the cultural and educational sphere of life and public consciousness causes the need to educate a many-sided, spiritually wealthy, self-sufficient personality with a high level of communicative competence. With the change of educational priorities, the native language is actively implemented, which requires not only the formation of language skills but also defines the strategic task of educating a linguistic personality who, first of all, is able to competently, reasonably and convincingly state his/her own opinion.

Analysis of publications. Contemporary understanding of the problems of language education and a new view of language as a social phenomenon condition an increase in the theoretical and methodological level of teaching the native language and the speech development of preschool children at preschool education establishments. The need to teach older preschool children to compose reflective narrations is conditioned by the importance of this kind of connected speech in the development of discretion as one of the basic qualities of a preschool child who is able to present his/her own argumentation. We have every reason to note the lack of development of the content, methods and techniques of teaching senior preschool-age children to compose reflective narrations. A significant role in the implementation of methods and techniques of teaching senior preschool-age children is played by the didactic tools, to which the system of exercises belongs.

Purpose. The purpose of the article is to throw light on the specifics of applying a properly constructed exercise system and its relationship with methods, techniques of teaching senior preschool-age children to compose reflective narrations.

Results. At the activity stage, we developed a system of speech situations, exercises, didactic games and creative tasks, which contributed to the formation of the

ability compose reflective narration in senior preschool-age children. There are the following types of exercises among them: analytical, constructive and creative ones.

Conclusions. Hereby, we consider exercises as one of the leading methods for developing the skills of senior preschool-age children to compose reflective narrations, which allows the development of speech competence in the development of a special system of exercises and its systematic use at the lessons relating to development of native speech at preschool education establishments.

REFERENCES

1. Bohush, A. M., Havrysh, N.V. (2011). Preschool linguodidactics: theory and methods of teaching mother language in preschool educational institution. Kyiv: Slovo. (in Ukr.)
2. Dictionary-directory on Ukrainian linguistics (2003).). In M. I. Pentyliuk (Ed.). Kyiv: Lenvit. (in Ukr.)
3. Methods of teaching the Ukrainian language in secondary schools (2009). In M. I. Pentyliuk (Ed.). Kyiv: Lenvit. (in Ukr.)
4. Bohush A. M. (2004). Speech development of children from birth to 7 years. Kyiv: Slovo. (in Ukr.)
5. Omelianenko A.V. (2009). Teaching older children to compose stories and reflections. Doneczk: Yugo-Vostok. (in Ukr.)

(переклав на англійську В. В. Богдан – доцент, канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов і методики викладання Бердянського державного педагогічного університету)

УДК 372. 3.03.2:172.3

КРИВОШЕЯ Неля

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

E-mail: krivosheyanb@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розкрито актуальність проблеми формування толерантності дітей дошкільного віку засобами родинного виховання. Зауважено, що готовність сприйняття інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди є запорукою відродження й збагачення найвищих моральних ідеалів й життєвих пріоритетів людини.

Автором розглянуто сутність поняття «толерантність», проаналізовано роль гуманістичних цінностей суспільства як визначальних засад формування толерантності. Схарактеризовано роль сім'ї та взаємовідносин у родині, що обумовлюють формування толерантності дошкільників. Висвітлено поняття сімейної педагогіки толерантності, головним завданням якої визначено розвиток здатності до терпіння, витримки, самоконтролю та вміння вирішувати проблемні ситуації без агресії. Представлено основну мету виховання толерантності дошкільників у родині, яка полягає у формуванні особистості дитини, здатної до

© Кривошея Н., 2020